



Björn Johnson

**Vad vet vi om
kriminaliseringen av
narkotikakonsumtion?**

Det korta svaret: Alldeles för lite.

Aktuella vinklar

- Brukares skuld för gängbrottsligheten
- Klassmässig orättvisa/diskriminering
- Utvärdering eller inte?

Löfven: De rikas knarkande göder gängkriminaliteten

UPPDATERAD 2019-08-13 PUBLICERAD 2019-08-13



Löfven (S): Vi vet att den största konsumtionen har vi i de välbärgade områdena.

HARPSUND. Statsminister Stefan Löfven lägger en del av skulden för gängkriminaliteten på drogvanorna hos dem som bor i välbärgade områden. Regeringen vill nu göra en storsatsning för att minska narkotikaanvändningen i Sverige.

- Djursholm, Danderyd - det är där du har den största konsumtionen, säger Stefan Löfven.

Damberg: Köparna göder gängkriminalitet

PUBLICERAD 2021-06-14



Mikael Damberg (S). Foto: Mickan Palmqvist

I en omfattande utredning av grova narkotikabrott har Göteborgspolisens identifierat 745 personer som pekats ut som misstänkta köpare av kokain. När polisen röner framgångar i kampen mot den organiserade brottsligheten vill inrikesminister Mikael Damberg (S) lyfta individens ansvar.

- Det är hundratals människor som genom sitt agerande faktiskt är med och göder gängkriminaliteten, säger han.

Låt inte ministrernas magkänsla styra

Morgan Johansson vägrar utreda narkotikapolitiken och anser den svenska modellen överlägsen. Men problemet är alldeles för allvarligt för att ministrernas förutfattade meningar ska få styra, skriver flera debattörer.

Riksdagens socialutskott har uppmanat regeringen att utvärdera den svenska narkotikapolitiken. Flera tunga instanser har krävt att en utvärdering även måste omfatta kriminaliseringen av eget bruk av narkotika, ett av de mest centrala inslagen i den svenska narkotikabekämpningen. Eget bruk kriminaliserades 1988 och varje år lagförs tiotusentals personer för att ha använt narkotika utanför sjukvården. Trots det har lagstiftningens effekter aldrig utvärderats.

I ett anförande vid en narkotikakonferens den 25 maj 2020 tog justitieminister Morgan Johansson upp denna fråga. Han upprepade regeringens ståndpunkt att den svenska narkotikapolitiken är framgångsrik och att kriminalisering av eget bruk är anledningen till att relativt få svenska ungdomar testar narkotika. Därför finns ingen anledning att ändra lagstiftningen, och således heller ingen anledning att utvärdera den. De som kräver utvärderingar och utredningar är i själva verket förtäckta drogliberaler som inte vågar tala ur skägget, sa Morgan Johansson.

Denna skara av påstådda drogliberaler inkluderar bland andra Folkhälsomyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), flertalet av partierna i riksdagen och samtliga undertecknare av denna debattartikel. Vi som skriver är forskare och experter som i decennier arbetat med beroendefrågor. Vi kommer från medicin, psykologi och samhällsvetenskap och vi företräder landets forskarsällskap och professionsföreningar inom området alkohol och narkotika. Några av oss har varit ledande ämbetsmän inom svensk statsförvaltning, med ansvar för narkotikapolitiken, och inom FN:s drog- och hälsopolitiska kommissioner.



Justitieminister Morgan Johansson. Foto: Patrik Österberg/TT

rehabilitering eller social återanpassning" i stället för lagförelse. Valet står alltså inte mellan att förbjuda eller tillåta narkotika- bruk. Det handlar i stället om hur samhället ska reagera på olovligt bruk av narkotika. Ska samhället straffa eller hjälpa den som använder droger? Vilken typ av straff eller hjälp ska finnas?

Under coronaviruspandemin har regeringen fått kritik för att gömma sig bakom Folkhälsomyndigheten. På narkotikaområdet gör man precis tvärtom – struntar i expertmyndighetens och en enig forskarkårs begäran om en utvärdering. Narkotikaproblem kostar runt 900 människors liv i Sverige varje år. Detta är ett alldeles för stort antal dödsfall som kan undvikas om vi vågar utvärdera och förändra vår narkotikapolitik.

”
Narkotikaproblem är globala företeelser och det finns viktiga erfarenheter att lära av från andra länder.

Vilka är då argumenten emot kriminalisering? Ett är att det kan göra människor med narkotikaberoende mindre benägna att söka hjälp. Inte minst gäller detta i akuta situationer som överdoser, där brukare kan dra sig för att ringa 112 eftersom de är rädda att bli lagförda. Kriminaliseringens normerande effekt kan också ha en baksida, i det att personer som använder droger stigmatiseras genom att stämplas som kriminella. Konsekvenserna av en lagförelse för eget narkotika- bruk kan bli allvarliga för en ung människa och öka riskerna för en långsiktigt negativ utveckling, vilket inte står i proportion till brottet i fråga. Huruvida arbetet med eget narkotika- bruk är välanvända polisresurser har också ifrågasatts.

Problemet för de politiker som ska utforma narkotikapolitiken är att vi i dagsläget inte vet hur starka de olika argumenten är och hur de kan vägas mot varandra. Vilka positiva och negativa effekter har kriminaliseringen? Finns det något vi kan förbättra? Det är sådana viktiga frågor som en utredning bör ta sig an.

Att Morgan Johansson vägrar utreda saken med argumentet att vår nuvarande svenska modell är överlägsen håller inte. Narkotika- problem är globala företeelser och det finns viktiga erfarenheter att lära av från andra länder. Omvärlden erbjuder inte bara skräck- exempel utan också positiva exempel, som kan vara till god hjälp om vi vill ha en narkotika- politik baserad på humana värderingar och kunskap om hur vi minskar narkotikans skadeverkningar i samhället.

Sven Andréasson
professor i socialmedicin, överläkare, Karolinska Institutet

Björn Fries
före detta nationell narkotikapolitik samordnare

Joar Guterstam
med dr i klinisk neurovetenskap, överläkare, Karolinska Institutet



"För stort hopp sätts till avkriminalisering"

Hög narkotikadödlighet ligger bakom kravet på avkriminalisering. Men dödstalen beror snarare på bristen på adekvata tidiga insatser och svagheter i vården, skriver Stefan Hübnette i en debattartikel. SvD.se/860JE

→Debatten om narkotika | SvD.se

Socialminister Lena Hallengren (S) vill inte utreda avkriminalisering av eget narkotikabruk.
Foto: Jessica Gow/TT

Regeringens narkotikastrategi hotad: "Den hålls gisslan"

Regeringens nya narkotikastrategi ser ut att stoppas av riksdagen. En hämndaktion för att regeringen vägrar utreda avkriminalisering av narkotikabruk, säger regeringskällor.

säger en ledamot i bakgrunds-samtal.

Här spelar den kontroversiella frågan om avkriminalisering av eget narkotikabruk också roll.

gren ser någon poäng med att utreda frågan.

- Vi menar att det är fel väg att gå, sa Morgan Johansson (S) nyligen i SVT:s Agenda.

Vad jag ska tala om:

- Allmänt om kriminalisering
- Kriminaliseringen av narkotikakonsumtion i Sverige
- Utvecklingen av polisens insatser
- Utvecklingen av bruk och -skador efter kriminaliseringen
- Möjliga oönskade effekter av kriminaliseringen
- Internationell kunskap
- Alternativ till kriminalisering

Allmänt om kriminalisering

Vad är kriminalisering?

- En handling som av lagstiftarna anses vara straffvärd påförs ett straffansvar
- Kriminaliseringens grundtanke: att staten genom social kontroll får individerna att avstå från oönskade handlingar
- Principen om ultima ratio – kriminalisering bör vara en sista utväg efter att alla andra rimliga åtgärder prövats

Syften med kriminalisering

- Avskräcka människor från ett visst beteende
- Expressiv symbolfunktion – utpekar en handling som socialt förkastlig ("sända signaler")
- Moral- och vanebildande inverkan

Villkor för kriminalisering

- Skydd mot skador – de handlingar som kriminaliseras är skadliga eller kränker individers eller grupperns intressen
- Kriminalisering är effektivt och medför inte några allvarliga bieffekter.
- Andra åtgärder än kriminalisering inte effektiva (principen om ultima ratio)

Kriminaliseringen av narkotikakonsumtion i Sverige



Voting Result:

IN FAVOUR	128
AGAINST	9
ABSTENTION	35

Voting Result:

IN FAVOUR	128
AGAINST	9
ABSTENTION	35

Teorin bakom kriminaliseringen av narkotikakonsumtion



Björn Johnson

Nils Bejerot

och den svenska
narkotikapolitiken



Kriminaliseringen av narkotikakonsumtion

- Utredningsarbete 1982–83, men politisk oenighet i frågan. *Kriminalisering kan förhindra vårdsökande.*
- Ytterligare utredningar 1984–85. *Handlingar som riktar sig mot gärningsmannen själv (exempelvis självmord) bör inte föranleda straff.*
- DsJu 1986:8. "All befattning med narkotika bör kriminaliseras". Socialdemokraterna svänger.

Det ska vara
förbjudet
att knarka.

Folkpartiet



1988 års kriminalisering

- Prop. 1987/88:71, träder i kraft 1/7 1988. Böter.
- Argumenten:
 1. Önskemål om konsekvent lagstiftning – all icke-medicinsk hantering av narkotika bör vara förbjuden, även bruk.
 2. Psykologiskt värde, preventiv funktion, upptäcka icke kända missbrukare tidigare.
 3. Eget bruk redan kriminaliserat i andra länder.

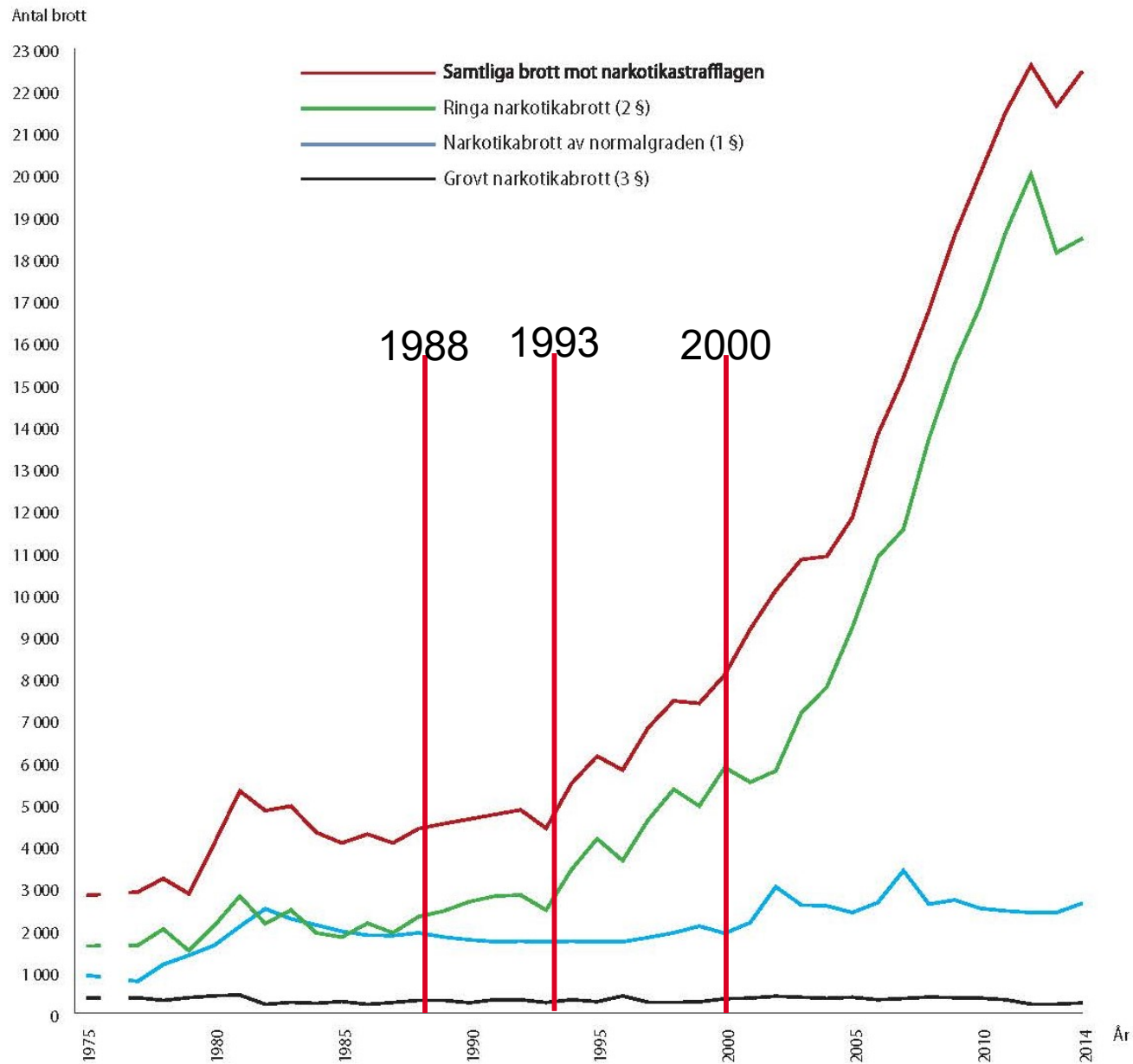
1993 års straffskärpning

- Ds 1992:19. Straffskalan har inneburit att lagstiftningen varit verkningslös eftersom tvångsåtgärder inte kunnat användas mot misstänkta gärningsmän.
- Prop. 1992/93:142. Straffskärpning: böter eller fängelse högst 6 månader.

Utvecklingen av polisens insatser

BRÅ:s utvärdering 2000

- *Hur har polisens strategier utvecklats sedan kriminaliseringen?* Riktas i ökad utsträckning mot innehav och bruk.
- *Har tidigare inte kända missbrukare identifierats?* Polisen prioriterar ringa narkotikabrott bland ungdomar och bland äldre kända missbrukare. Antalet urinprov ökade från 6 000 år 1994 till 12 000 år 1998. Antalet lagföringar för grova brott har minskat något.



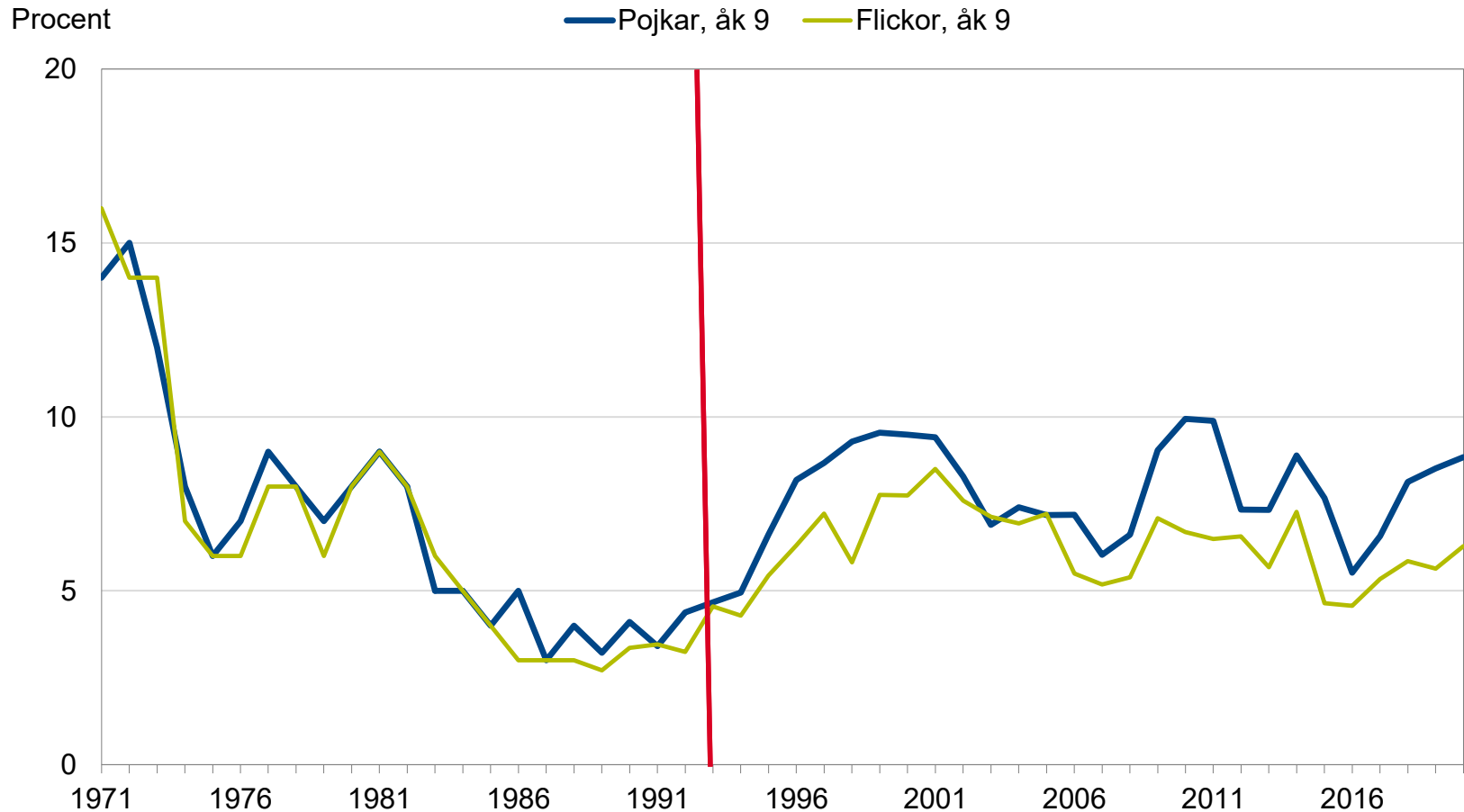
Figur 7.1 Lagföringar för brott mot narkotikastrafflagen 1975–2014.
Källa: Brottsförebyggande rådet.

Ringa brott: narkotikabruk

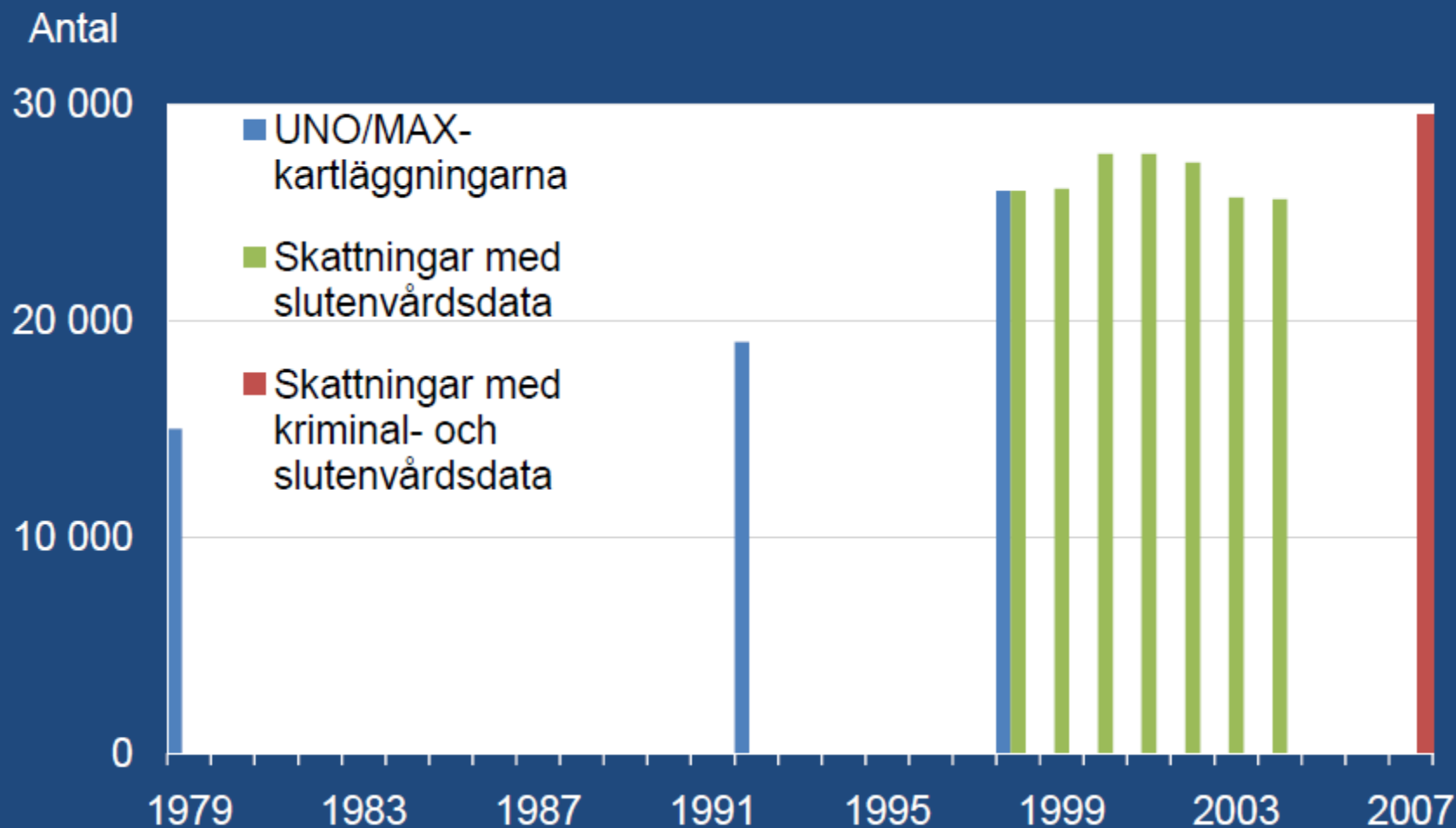
- Ofta "biprodukt" av andra polisinsatser
- Stora regionala skillnader
- >80% män
- Sjunkande medelålder
- Ju yngre misstänkta desto färre negativa drogtestar (<50% bland kvinnor under 18 år)

Utvecklingen av bruk och skador efter kriminaliseringen

Andelen elever i årskurs 9 som använt narkotika någon gång, efter kön. 1971–2020.

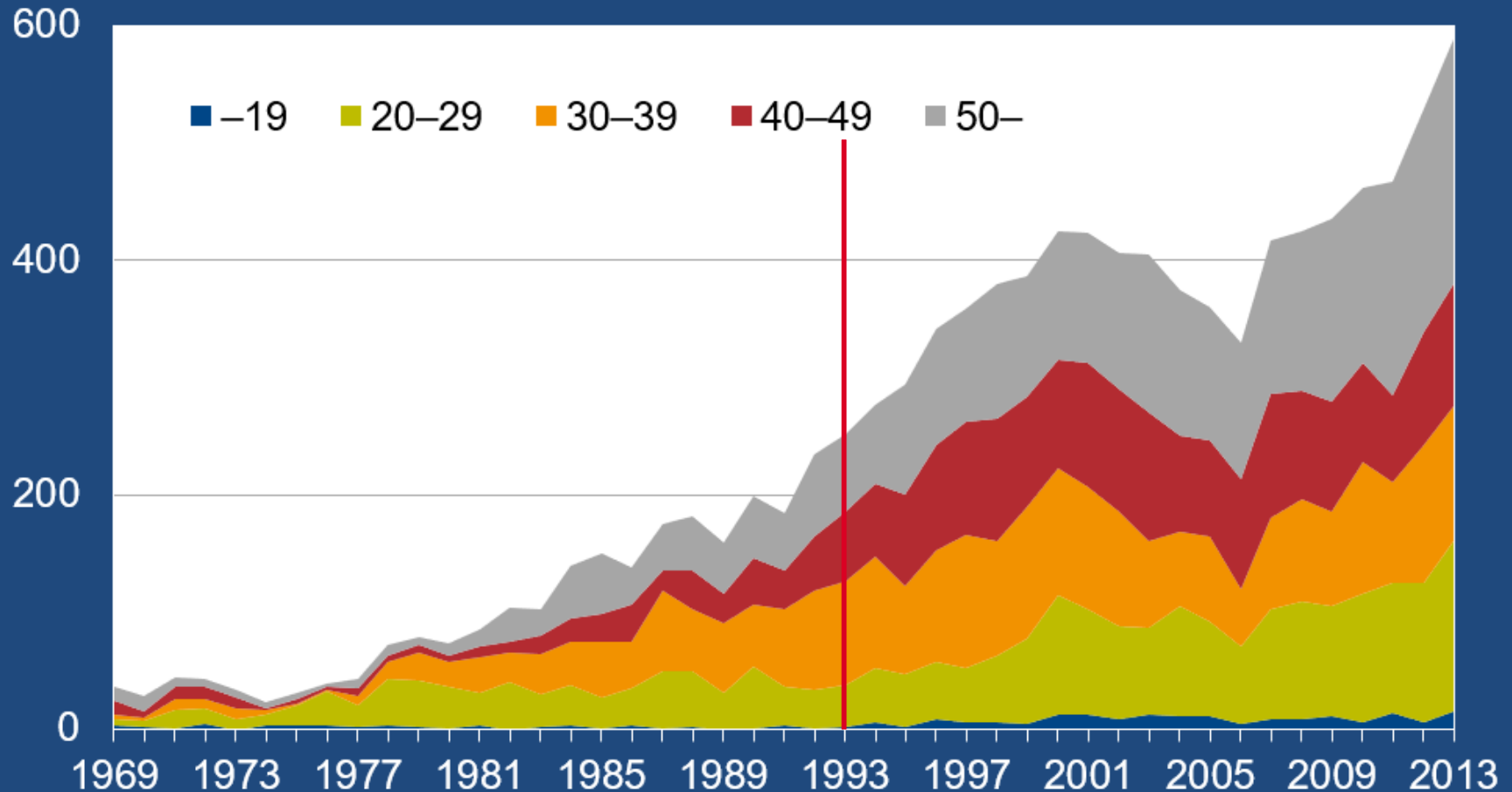


Uppskattat antal personer med tungt missbruk 1979–1998 samt uppskattat antal personer med problematiskt missbruk 1998–2004 respektive 2007.



Antal narkotikarelaterade dödsfall fördelat på åldersgrupper (underliggande eller bidragande dödsorsaker). 1969–2013.

Antal



De senaste tio åren

- Fler använder narkotika
- Fler vårdas för narkotikarelaterade diagnoser
- Narkotikadödligheten fortsatt hög
- Fler döms för narkotikabrott
- Fler anmäls för narkotikarattfylleri (trots att kontrollerna minskat)

Möjliga oönskade effekter av kriminaliseringen

Möjliga oönskade effekter av kriminaliseringen

- Kan förstärka drogstigma?
- Kan utgöra hinder för vårdsökande?
- Diskriminering/orättvisor?
- Negativa långsiktiga konsekvenser av lagföring?
- Rimlig prioritering av polisens resurser?

Tabell 8: Övergripande skillnader mellan misstänkta för ringa narkotikabrott 2018 och identifierade köpare på darknet

Variabler	Narkotikamisstänkta	Darknetköpare
Ålder	Fler ungdomar	Större andel i 30-årsåldern
Kön	85 % män	84 % män.
Bostadsort	Bor i storstadsregioner. Var tionde bor i ett utsatt område.	Bor i studentområden och i norra Sverige.
Bakgrund	Underrepresentation av svensk bakgrund (59 %)	Överrepresentation av svensk bakgrund (87 %)
Utbildning	38 % har enbart grundskoleutbildning.	25 % har påbörjat en högskoleutbildning Var tionde har studiemedel.
Sysselsättning	Färre har ett förvärvsarbete	Fler med ett förvärvsarbete
Inkomst	Hälften tjänar mindre än 100 000 kronor	Var femte ligger över medianårsinkomsten i Sverige
Brottmisstankar	En fjärdedel saknade tidigare brottsmisstanke.	En tredjedel var tidigare okända av polisen.
Kriminella miljöer	Fler misstänkta för brott kopplade till kriminella miljöer	Färre misstänkta för brott kopplat till kriminella miljöer

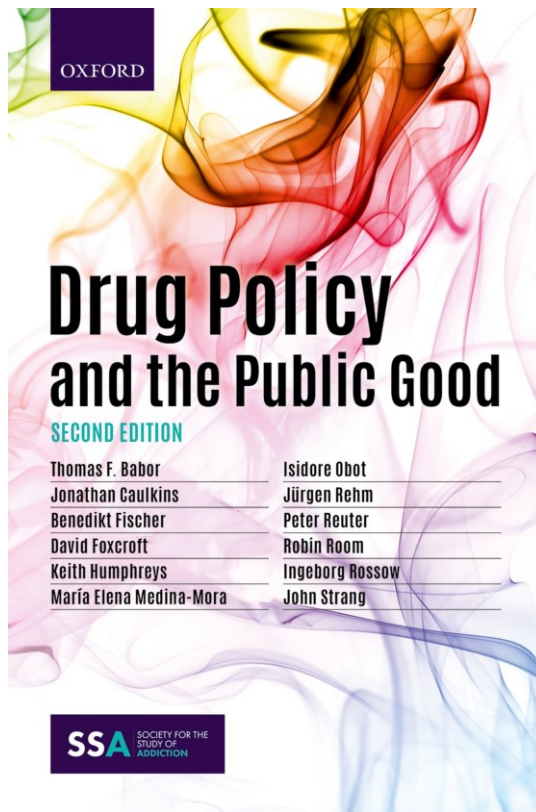
Källa: Brå (2021). *Narkotikamarknader: En studie av smuggling, gatuförsäljning, internethandel och köpare.*



”Du uppträder lite nervöst, ska du följa med på ett urinprov? Du är jävligt muntorr.”

Internationell kunskap

Mycket begränsad kunskap



- Utbudsbegränsning effektiv, men leder till organiserad brottslighet
- Oklart vilka effekter efterfrågebegränsning (insatser mot bruk och innehav) har – forskning saknas
- Indikationer på att Portugals modell fungerar, men oklart vad som beror på avkriminalisering och vad som beror på vård och sociala insatser

Alternativ till kriminalisering

Alternativ till kriminalisering

- Legalisering
- Avkriminalisering bruk/innehav
- I Sverige: mer konstruktivt bruk av lagstiftningen, t.ex. Lotsprojektet och MUMIN-verksamheten



PORTUGUESA

NÃO SE FAZEM
SANTOS SEM
FOMENTO

TPDS

Celine

SHOK

tuts

FALLS

NERIUS

14

The image shows a close-up, low-angle view of a modern building's facade. The facade is composed of numerous horizontal rows of windows, each framed by a dark, curved metal structure. The windows are filled with a grid of vertical, metallic-looking slats that create a textured, rhythmic pattern. The building is set against a clear, bright blue sky. The text 'MALMÖ UNIVERSITET' is prominently displayed in white, bold, sans-serif capital letters across the middle of the facade. To the left of the text is a white logo consisting of a stylized 'U' shape with a vertical bar on its left side.

 MALMÖ UNIVERSITET